

3.1.2. ESPAIS NATURALS PROTEGITS

Els espais naturals protegits a Catalunya es caracteritzen per tenir una considerable extensió conjunta, pel predomini dels models equivalents als paisatges protegits (*protected landscapes*) respecte les formes de protecció més estrictes, per una certa dispersió competencial, per la coexistència de models diferents dins d'algunes figures jurídiques, ésser majoritàriament de propietat privada, ésser de creació recent, estar poc integrats en les polítiques sectorials i, en molts casos, per patir dèficits de dotacions humanes i econòmiques, la qual cosa els ha impedit, en general, efectuar seguiments en relació amb la biodiversitat, realitzar avaluacions de la seva gestió i, de vegades, dur a terme una gestió efectiva.

A Catalunya hi ha actualment uns 145 espais naturals protegits (ENP), que cobreixen una superfície equivalent al 21 % del territori. Té, doncs, una proporció de territori protegit comparable a la d'altres països europeus i que, a nivell espanyol, només és superada per les Comunitats Autònomes de les Illes Canàries (40%) i les Balears (37 %). El 75 % d'aquests ENP foren creats pel Pla d'Espais d'Interès Natural (PEIN), aprovat l'any 1992. L'espai protegit més antic, el Parc Nacional d'Aigüestortes - Estany de Sant Maurici, fou creat el 1955 però no es va començar a gestionar fins trenta anys més tard. El primer Parc Natural de Catalunya —que ho fou també d'Espanya— fou el de Sant Llorenç del Munt - Serra de l'Obac (1972).

Taula comparativa del territori que disposa d'un nivell més alt de protecció, segons les categories de la Unió Internacional per a la Conservació de la Naturalesa (UICN)

	% (I)	% (II)	% (III)	% (IV)	% (I, II, III, IV)
Dinamarca	0,51	0	0,15	27,05	27,71
Holanda	0,10	0,33	6,48	3,32	10,23
Suïssa	0,41	0	0	5,84	6,25
Catalunya	0,44	0	0,31	0	0,75
Europa	0,33	1,17	0,07	1,76	3,33

Equivalència de les categories de la UICN: (I) parc nacional, (II) reserva natural integral, (III) paratge natural d'interès nacional, (IV) reserva natural parcial o reserva natural de fauna salvatge. Perquè la comparança fos vàlida només s'han inclòs espais superiors a 1000 ha.

Percentatge de territori protegit mitjançant parcs naturals, categoria V de la UICN

Estat o País	Superfície total	Sup. parcs naturals	Percentatge

Regne Unit	244 880	34 283	14,00
Itàlia	301 281	16 177	5,37
Espanya	504 765	21 209	4,20
Catalunya	32 126	1 223	3,80

A diferència dels ENP establerts amb anterioritat a 1992, el Pla d'Espais d'Interès Natural va definir un *sistema d'espais naturals* amb l'objectiu de donar una protecció bàsica a una mostra representativa de la diversitat biològica de tot Catalunya. L'anàlisi del primer quadrienni (1993-97) mostra que la majoria d'instruments preventius han funcionat bé, mentre que bastants dels instruments actius no s'han aplicat o s'han aplicat escassament.

Alguns ENP catalans han obtingut declaracions addicionals procedents de directives europees i convenis o tractats internacionals. Així, a partir del Programa Home i Biosfera de la UNESCO (1974) es va declarar la Reserva de la Biosfera al Parc Natural del Montseny. A partir de la Convenció de Ramsar (1971), els Parcs Naturals del Delta de l'Ebre i dels Aiguamolls de l'Empordà varen incorporar-se a la llista d'Aiguamolls d'Importància Internacional d'aquesta Convenció. A partir de la Directiva europea sobre els ocells silvestres (1979) s'han establert sis Zones d'Especial Protecció per l'Avifauna (ZEPAs). En aplicació de la Directiva hàbitats (1992) ha estat presentada una proposta de Llocs d'Interès Comunitari per a l'àmbit territorial català.

Només el 10 % dels ENP té una experiència de gestió superior als deu anys. La planificació del 70 % dels ENP està per fer, en curs d'elaboració o en fase de tramitació, i l'adscripció administrativa dels ENP es distribueix entre la Generalitat, les Diputacions de Barcelona i de Girona, l'Àrea Metropolitana de Barcelona, uns pocs Ajuntaments i algunes entitats conservacionistes privades. El nivell de dotacions dels ENP és mot variable i no té relació amb les necessitats objectives de l'espai, sinó que depèn de la seva adscripció administrativa. Els ENP amb millors dotacions són els que depenen de l'Àrea Metropolitana de Barcelona, les Diputacions de Barcelona i Girona i el Departament de Medi Ambient.

Al costat de la curta vida de la majoria dels ENP, cal destacar la manca generalitzada de seguiment de l'evolució dels sistemes naturals, hàbitats, comunitats i espècies. En efecte, encara no s'ha elaborat el Pla de seguiment dels ENP creats pel PEIN i el seguiment en els altres ENP establerts anteriorment és escàs i fragmentari, com ho ha posat de manifest una enquesta realitzada expressament. Per tant, concorren unes circumstàncies de doble insuficiència, d'informació i d'àmbit temporal, que condicionen l'abast i la fiabilitat de l'avaluació que es pugui fer sobre els efectes que els ENP de Catalunya han tingut en la protecció de la diversitat biològica.

Les dades disponibles indiquen que la protecció ha tingut efectes positius en alguns ENP i per alguns nivells de la biodiversitat en particular, però que entre el 20-35 % dels ENP han sofert pèrdues o degradacions de la diversitat biològica de diversa entitat des de la seva protecció oficial. Les tendències dominants semblen anar en el sentit d'augmentar la vulnerabilitat i la fragilitat de molts paisatges, ecosistemes, hàbitats, comunitats i espècies protegits.

Una conclusió s'imposa clarament: la conservació dels ecosistemes, hàbitats, paisatges, comunitats o espècies no queda garantida per les declaracions legals proteccionistes, per més prestigioses que siguin, si no va acompanyada d'una gestió veritablement efectiva, la qual cosa pressuposa, com a mínim, uns plans de gestió, unes dotacions humanes i pressupostàries adequades, una capacitat tècnica, i un nivell suficient de coordinació administrativa que manquen en molts llocs.

Objectius a assolir:

- Modificar l'actual organització administrativa unificant totes les competències de gestió i protecció del medi natural i d'espais naturals protegits dins de la Generalitat de Catalunya en una unitat autònoma que disposi de l'agilitat i la flexibilitat per impulsar un model de gestió, més obert, participatiu i efectiu, i establint mecanismes de coordinació de tots els espais naturals protegits de Catalunya.
- Adaptar la normativa vigent en matèria d'espais naturals protegits, en especial la Llei 12/1985 d'espais naturals, per integrar les determinacions de la normativa espanyola i internacional, incorporar l'experiència de planificació i gestió adquirida, i establir mecanismes addicionals de coordinació de les diferents polítiques sectorials, de foment de l'aprofitament sostenible i de participació.
- Revisar i aprovar el segon programa de desplegament del PEIN, tot dotant-lo dels recursos econòmics necessaris, de manera que es tingui en compte de forma conjunta tant l'acompliment de les previsions del primer programa de desenvolupament que encara no han estat dutes a terme com les noves propostes que es determinin.
- Avaluar l'efectivitat i el grau de cobertura del sistema d'espais naturals protegits, vetllant per l'establiment de nous espais protegits en aquells ecosistemes més mal representats en l'actual model (espais marins, paisatges agropecuaris tradicionals, etc.).
- Establir i dotar econòmicament un programa d'adquisició pública de sòl, donant prioritat a les reserves integrals i les reserves naturals parcials i a les àrees més vulnerables de la resta d'espais naturals protegits on no sigui possible establir convenis o contractes de col·laboració amb els seus propietaris.

- Millorar la gestió dels espais naturals protegits, tenint especialment en compte les necessitats d'incrementar les dotacions humanes i econòmiques dels espais d'especial protecció que més dèficits presenten, d'establir plans d'usos i de gestió i, també, plans de seguiment dels components de la diversitat biològica en tots els espais naturals protegits que no en disposin i d'establir programes pràctics de formació i reciclatge dels equips de gestió.
- Fomentar l'establiment de plans comarcals de protecció del medi natural i del paisatge i de parcs comarcals i municipals en espais naturals periurbans resilients amb l'objectiu de completar el sistema d'espais naturals protegits i millorar i diversificar l'oferta d'espais de lleure.